

industria

NIEUWSBULLETIN

Industria is een uitgave van
Stichting Federatie Industrieel
Erfgoed Nederland,
maart 2002, nummer 1

Inhoud

- 1 Monument van de maand
- 1 Fien Nieuws
- 2 Agenda
- 3 Nieuws uit de aangesloten organisaties
- 5 Berichten Nederland
- 7 Buitenland
- 8 Bedrijf in beeld

FIEN Nieuws

Het bezoekadres van het CIME is onlangs gewijzigd: het oude adres was: Hoogte Kadijk 147b. Het nieuwe is per 1 febr. 2002: Kruithuisstraat 23, 1018 WJ Amsterdam.

Let wel: CIME is dus niet verhuisd, maar de gemeente heeft het adres gewijzigd. Het postbusnummer van CIME blijft ongewijzigd.

Monument van de maand

Het land van Maas en Waal bezat in het verleden vrij veel gronden die door de slechte ontwatering in gebruik waren voor griendcultuur. De grienden (wilgen) werden gebruikt als eenjarig hout voor mandenvlechters, en tweejarige werden gebruikt in de zg. hoepelmakerijen en grienden voor toepassing van zinkstukken bij de aanleg van dijken. Er waren een tiental soorten wilgen die voor verschillende toepassingen bruikbaar waren. De eenjarige wilgen werden gebruikt in de mandenvlechters. Het land van Maas en Waal was beroemd om zijn mandenvlechters, waar een paar honderd mensen hun bestaan hadden. De manden werden als exportartikel verkocht en ook werden veel manden gebruikt als verpakkingsmateriaal bij export van fruit. Eenmalige wilgentenen waren het beste om te vlechten, de takken zijn het meest buigzaam.

Maar er was nog een snellere manier om het teenhout vlechtklaar te maken. Daarvoor werd gebruik gemaakt van een oven waarin de takken werden gekookt. Het proces van vlechtklaar maken werd 'buffen' genoemd, en de oven waarin dat gebeurde heette bufoven. De bufoven bestond uit een ijzeren bak van ca. 2000 liter inhoud waaronder een vuur werd gestookt om de inhoud te verwarmen. Om het stookgedeelte voldoende trek te geven werd er een kleine schoorsteen bij gebouwd. De schoorsteen diende voor de trek in het verbrandingsgedeelte en voor de afvoer van rookgassen. De oven werd gestookt met resten van hout dat in voldoende mate beschikbaar was. Voor deze mandenmakerijen zijn tientallen

De Bufoven

Altforst, bufoven.

bufovens in gebruik geweest in Dreumel, Wamel, Alphen, Maasbommel en Altforst. Anno 2002 zijn nog slechts twee bufovens overgebleven, waarvan een in Altforst aan de Sluissewal en een in Maasbommel aan de Maasdijk. Deze ovens zijn gebouwd rond de Tweede Wereldoorlog en tot het einde van de jaren vijftig in gebruik geweest.

Eind jaren vijftig kreeg de mandenmakerij grote concurrentie van kunststof verpakkingen, en ook de loonkosten werden te hoog. De resterende bufovens zijn niet opgenomen in het monumentselectieproject en de toekomst voor deze unieke, streekgebonden monumenten van de agro-industrie is ongewis. Ze zouden behouden moeten blijven als herinnering aan een verdwenen ambacht waarbij de streek-eigen producten aan vele mensen een armoedig middel van bestaan gaven.

Delft: stadswandeling langs industrieel erfgoed, techniekmuseum

Het techniekmuseum Delft bracht in december j.l. de stadswandeling met als thema 'Delfts industrieel erfgoed' uit. De nieuwe wandeling leidt langs historische fabriekspanden van bijvoorbeeld de Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek, de lood- en zinkfabriek van de Fa. Braat, de lijm- en gelatinefabriek Van Marken, de Calvéfabriek en de aardewerkfabriek van De Porcelijne Fles. Ook de monumentale fabriekswijk 'Agnetaapark' maakt deel uit van de route. De wandeling is langgerekt en kent daarom een noord- en een zuidroute, met elkaar verbonden via de Oude Delft. De industriële

Tilburg: foto-expositie 'Carbon', fotografie Lothar Baumgarten, museum De Pont

In het museum voor hedendaagse kunst 'De Pont' in Tilburg, gevestigd in een voormalige textiel fabriek is tot en met 9 juni een overzichtstentoonstelling te bezichtigen van werk van de Duitse fotograaf Lothar Baumgarten. Baumgarten (Rheinsberg, 1944) is maandenlang door de Verenigde Staten getrokken per auto en trein langs spoortrajecten. De neerslag van deze expedities zijn door de kunstenaar verwerkt in een grote collectie documentaire zwart-witfoto's, met als centrale thema spoorlijnen, spoorbruggen,

denis, en is vanwege de vele afgebeelde spoorwegobjecten (waaronder allerlei typen spoorwegbruggen) zeer interessant voor liefhebbers van bruggenbouw. Bij de expositie verschijnt een lijvig fotoboekwerk, onder de naam 'Carbon'. Dit imposante boekwerk, tot stand gekomen in samenwerking tussen Baumgarten en de Nederlandse vormgever Walter Nikkels is een rijk uitgevoerd boekwerk, hetgeen ook aan de prijs valt af te lezen: € 280,-.

Winterswijk: tentoonstelling 'Trico door-gezicht', foto's van Gerlo Beernink

In het Museum Freriks te Winterswijk is tot 17 maart een foto-expositie te bezichtigen met werk van de fotograaf Gerlo Beernink. Beernink belicht in deze expositie het fabriekscomplex van de Tricotspinnerij in Winterswijk, het laatste overgebleven symbool van de textielindustrie in Winterswijk. In opdracht van het museum maakte fotograaf Beernink opnamen van het vervallen complex. Op het terrein van industrieel erfgoed heeft Beernink zijn sporen verdiend met zijn foto's voor het Teleac-boek over industrieel erfgoed dat in 1993 verscheen.

Museum Freriks, Groenloseweg 86, 7101 AK Winterswijk, tel. (0543) 51 61 35. Geopend: di-vr: van 9-12 en van 14-17 uur, za en zo: 14-17 uur.

Open monumentendag 2002

De Open Monumentendag 2002 vindt dit jaar plaats in het weekend van 14 en 15 september. Het landelijke thema luidt 'Koopmansgeest' en gaat over de monumenten van de handel, zoals pakhuizen, veilinggebouwen, gebouwen van de VOC en de WIC, havenarchitectuur etc.

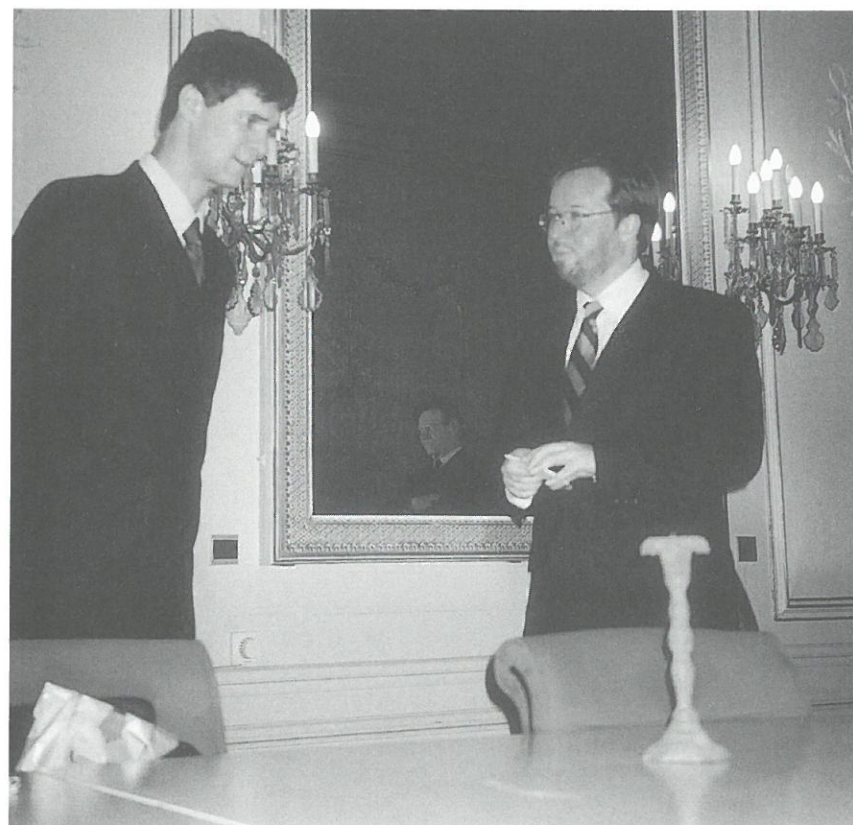
Voor meer informatie: Stichting Open Monumentendag, p.a. Erfgoedhuis, Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam, e-mail: omd@erfgoedhuis.nl

Nationale molen- en gemalendag 2002

De nationale molen- en gemalendag wordt dit jaar gehouden op de 2e zaterdag in mei. De molen- en gemalendag is een initiatief van de Vereniging De Hollandsche Molen en de Nederlandse Gemalenstichting.

Voor meer informatie, zoals gegevens over de gemalen die deze dag 'onder stoom' zullen staan: www.gemalen.nl

Nieuws uit de aangesloten organisaties

Staatssecretaris Rick van der Ploeg (links) met Stiel-voorzitter Fred Sengers. Op de tafel de Gietijzeren Kandelaar (foto: W. Burgers).

STIEL (STICHTING INDUSTRIEEL ERFGOED LEIDEN)

Staatssecretaris Rick van der Ploeg (Cultuur) meent dat in de afgelopen jaren het draagvlak in de samenleving voor behoud van industrieel erfgoed fors is gegroeid. De staatssecretaris zei dit bij gelegenheid van een bijeenkomst, begin februari in Den Haag, waar hem namens de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (Stiel) de Gietijzeren Kandelaar werd overhandigd. Van der Ploeg kreeg de prijs voor zijn verdiensten op het terrein van het industrieel erfgoed, meer in het bijzonder in de Leidse regio. Daarbij kan uiteraard worden gedacht aan de Leidse meelfabriek, die – tegen de wil van de gemeenteraad – rijksmonument werd.

Vijf jaar geleden kwam het industrieel erfgoed extra in de belangstelling door het uitroepen van het jaar voor het industrieel erfgoed. Sinds dat jaar, 1996, zijn heel wat objecten, zoals watertorens, stations, sluizen, gemalen, fabrieksgebouwen en dergelijke rijksmonument geworden. Van der Ploeg: 'Naar mijn gevoel zijn we flink vooruitgegaan. Behoud van industrieel erfgoed heeft

een groter draagvlak gekregen in onze samenleving. De monumentenstatus voor de Leidse meelfabriek zou tien jaar geleden niet mogelijk zijn geweest.' Het gaat nu allemaal wat gemakkelijker, maar volgens Van der Ploeg geldt dat in mindere mate voor grote fabriekscomplexen. 'Te vaak nog wordt niet of onvoldoende nagegaan of herbestemming mogelijk is, 'stelt hij vast, 'dat is echt een minpunt.' Toch is er een duidelijke vooruitgang in de situatie van het industrieel erfgoed. 'Steeds meer jonge architecten raken geïnteresseerd in de mogelijkheden', constateert de staatssecretaris. Van der Ploeg ziet ook wel wat in het organiseren van 'competities' voor het ontwerpen van nieuwe bestemmingen voor industrieel erfgoed. 'En als het beste ontwerp dan ook nog uitgevoerd wordt, zijn we een eind op weg.'

NEDERLANDSE WATERTOREN-STICHTING (NWS)

De vernieuwde website van de NWS is bijna gereed. Binnenkort zal iedereen het resultaat kunnen bewonderen. Nu al is het mogelijk om van de vorderingen kennis te nemen via

www.watertorens.nl/news/publish
Bij de website hoort een nieuw e-mail-adres dat gebruikt kan worden om berichten naar het secretariaat van de stichting te sturen. Het adres luidt: info@watertorens.nl

ANDSE GEMALEN-

Op 13 december 2001 reikte voorzitter mr. ing. P. van der Zaag van de NGS het eerste exemplaar van het boek 'Gemalen... het behouden waard' uit aan staatssecretaris van verkeer en waterstaat mev. drs. J.M. de Vries. De bijeenkomst vond plaats op Schiphol. Er werd een korte inleiding gehouden door prof. drs. A. Asselberghs, directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. In het boek wordt een selectie van 144 gemalen in Nederland besproken (zie bespreking in Industria 2001 - nr. 5).

NEDERLANDS IJZERMUSEUM ULFT

In Ulft aan de Oude IJssel in de Gelderse Achterhoek bestaan vergevorderde plannen voor de oprichting van het eerste IJzermuseum in Nederland. Op een vloeroppervlak van ca. 2200 m² zullen een aantal exposities worden ingericht die een totaalbeeld geven van het sociale en economische belang van het materiaal ijzer en de ijzerindustrie vroeger en nu.

Het museum zal worden gehuisvest in de oude fabrieksgebouwen van de voormalige DRU-fabriek in Ulft. Op deze historische plek werd al in de achttiende eeuw ijzer verwerkt in hoogovens. Het beoogde fabriekscomplex dateert uit de periode 1870-1920 en staat op de nominatie om Rijksmonument te worden. De Nationale Maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel Erfgoed (BOEI) is begonnen met een haalbaarheidsonderzoek om de fabrieksgebouwen te herstellen en een museale functie te geven. In het museumconcept gaat men uit van een brede opzet en het aanbieden van een geïntegreerd pakket van voorzieningen, zoals een vaste en wissel-

Delft: fabriekswijk 'Agnetaapark'.

ontwikkeling van Delft hangt nauw samen met de ondernemingslust van J.C. van Marken, de eerste scheikundige ingenieur die afstudeerde aan de Polytechnische School. Hij was onder meer de grondlegger van de Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek (nu DSM) en de Nederlandsche Oliefabriek (nu Calvé).

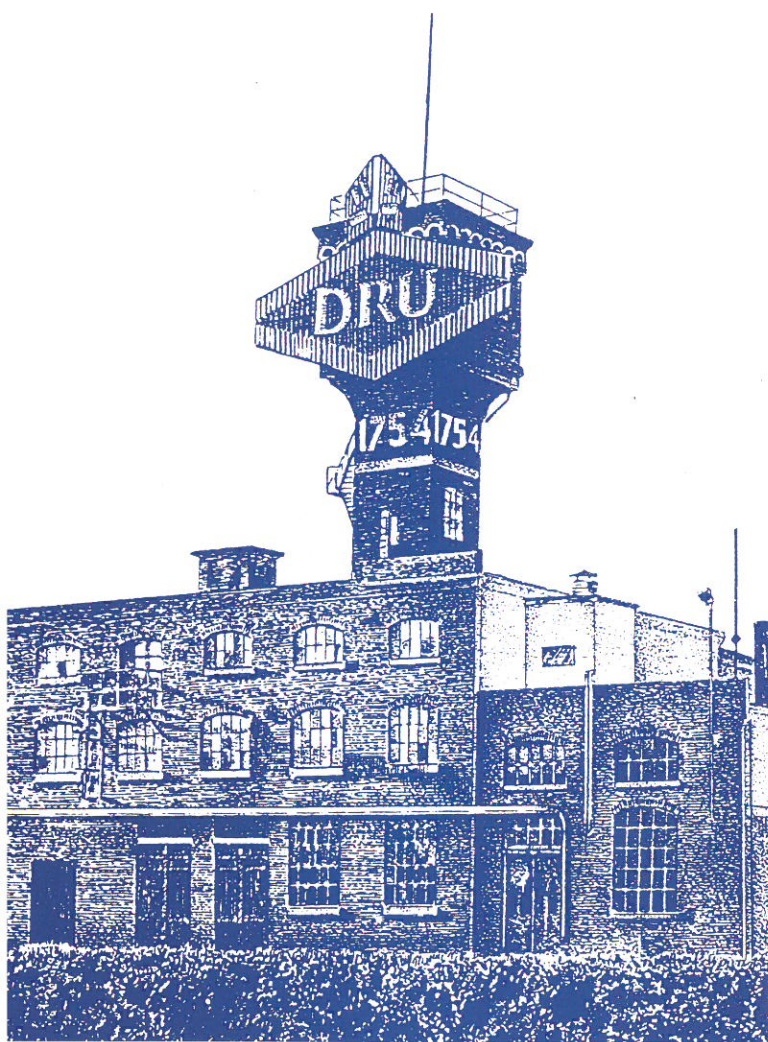
Van Marken en zijn vrouw Agneta waren sociaal bewogen en hadden een idealistische instelling. Een voorbeeld hiervan was de bouw van de fabriekswijk Agnetaapark, bestemd voor de huisvesting van de arbeiders van de Gist- en Spiritusfabriek. De stadswandeling maakt deel uit van het project 'verhalen van steden', een erfgoedproject in het kader van het Actieprogramma Cultuurbereik 2001 - 2004.

De brochure kost € 1,40 en is verkrijgbaar in het museum en bij de VVV Delft.

spoorwegstations, spoorwegkruisingen en vervallen emplacements. Op de expositie is een selectie van 100 foto's te bezichtigen, met bij elke opname een onderschrift met de naam van de (oorspronkelijke) spoorwegmaatschappij, de naam van de plaats en van de county. Fascinerend zijn de prachtige namen van de vele oude spoorwegmaatschappijen met veelal een Indiaanse achtergrond: de 'Poughkeepsie Bridge & Railroad', 'Mohawk & Malone', 'Apache Railroad' etc. De naam 'Carbon' die aan de expositie is gegeven symboliseert niet alleen de steenkool, als brandstof voor de stoomlocomotieven van weleer, maar refereert ook naar de zogenaamde C-14-methode, een archeologische onderzoeksmethode die de ouderdom van materialen kan bepalen. 'Carbon' is een fototentoonstelling die een fascinerend beeld geeft van de rijke Noord-Amerikaanse spoorweggeschie-

tentoonstelling, museumwinkel, horecafaciliteiten, een kunstenaarscentrum en fiets- en autoroutes in het gebied van de Oude IJssel. Dit alles moet een totaalbeeld opleveren van de ijzerindustrie vroeger en nu. Ook wordt gedacht aan een studie- en documentatiecentrum voor de ijzerindustrie, een bedrijveninformatiecentrum en educatieve activiteiten. Het museum wil samenwerken met de bedrijfshoogeschool voor de metaalnijverheid 'Anton Tijndink',

enigingen, archieven en amateur-historici een onderzoeksproject gestart met als tam 'Gelderse ijzernijverheid in de 19e en 20e eeuw'. Dit project moet uitmonden in een wetenschappelijke publicatie in 2003. Voor meer informatie: **Nederlands IJzermuseum, Postbus 85, 7070 AB Ulft, tel. (0315) 68 56 26 e-mail: nederlands.ijzermuseum@chello.nl**

Tekening IJzermuseum, Ulft, tekening en logo (zie vorige pagina): A. Timmermans, Ulft.

welke school op hetzelfde terrein zal worden gevestigd. Het ambitieniveau van de Stichting Nederlands IJzermuseum ligt hoog, het museum moet een landelijke uitstraling krijgen, met zelfs internationale uitstraling. Voor de eerste periode van opening verwacht men 25.000 bezoekers op jaarbasis, afkomstig uit Nederland maar ook uit het aangrenzende Duitsland, dat immers een zeer sterke industriële ijzertraditie kent. Schenkingen in de vorm van materiaal voor het museum komen inmiddels ruimschoots binnen. In het najaar van 2001 is het Gelders Oudheidkundig Contact in samenwerking met de Gelderse Historische ver-

STICHTING FABRIEKS-SCHOORSTENEN (STIF)

De STIF heeft op 22 februari j.l. haar tweejaarlijkse prijs 'Het Klimijzer' voor het jaar 2001 toegekend aan de gemeente Bostel en de gemeente St. Oedenrode. Het Klimijzer is een stimuleringsprijs die de STIF elke twee jaar toekent aan personen of organisaties die op een bijzondere wijze een historische (fabrieks)schoorsteen een 'nieuw leven' weten te geven. Het belangrijkste criterium voor de toekenning van de prijs is de betekenis van het beloonde initiatief voor de herwaardering van de schoorsteen als baken in het landschap. Bostel en St. Oedenrode

hebben de prijs gekregen voor de bijzondere wijze waarop in beide gemeenten een van de laatste historische schoorstenen zijn behouden en gerestaureerd. In Bostel is dit de schoorsteen van de voormalige band- en damastweverij van de Fa. van Oerle. Deze schoorsteen met bijzondere sokkel dateert uit 1850 en is daarmee een van de oudste schoorstenen van ons land. De schoorsteen in St. Oedenrode dateert uit 1916 en maakte onderdeel uit van de coöperatieve zuivelfabriek Sint Oda. Het gehele fabriekscomplex is nog intact en heeft een goede herbestemming gevonden in de vestiging van een restaurant en assurantie kantoor.

Meer informatie: STIF, p.a. J.J. Havelaar (secr.), tel. (070) 389 75 08

STICHTING LICHTHOF EINDHOVEN

De stichting 'Lichthof', actief op het gebied van industrieel erfgoed in de regio Eindhoven, wil via een bijzonder project het industriële verleden langs het riviertje De Dommel in de binnenstad van Eindhoven opnieuw tot leven brengen. Ooit stonden er ca. twintig fabrieken langs De Dommel, waaronder sigarenfabrieken en textielbedrijven. Van al deze bedrijvigheid is anno 2002 alleen de mohair- en velourfabriek van de Fa. Schellens nog aanwezig en in bedrijf. Stichting De Lichthof zal eind dit jaar vijftien tot twintig panelen op A3-formaat plaatsen langs de Westoever van de Dommel, tussen de Paradijslaan en de Dommelstraat. De panelen krijgen elk een fotoafbeelding met informatieve tekst over de verdwenen bedrijven. De historische foto's zijn op dezelfde plaats genomen als waar het betreffende paneel wordt geplaatst, zodat een vergelijking tussen vroeger en nu mogelijk wordt. Het project kost € 22.000,- hetgeen wordt gesubsidieerd door het Anjerfonds, het gemeentelijk cultuurfonds en de stichting 'De Lichthof'. Het project geeft een beeld van het belang van het gebied langs De Dommel als industriële bakermat van Eindhoven.

Van de oorspronkelijke industriële bebouwing langs de Dommel zijn slechts relictten over: aan de Paradijslaan staat nog een restant van de Coöperatieve Melkinrichting Sint Joseph, aan de Dommelstraat staat een fabrieksmuur van de textielabriek van de Fa. de Haes en het fabrieksgebouw van de linnenfabriek van de Fa. Van den Briel & Verster. Aan het project hebben medewerking verleend het streekarchief en de plaatselijke Heemkundekring.

Berichten Nederland

GRONINGEN

Sappemeer: een van de laatste overgebleven traditionele scheepswerven van Groningen, de werf van de Fa. Wolthuis aan de Noorderstraat in Sappemeer is op de rijksmonumentenlijst geplaatst. De scheepswerf kent een rijke historie: al in de zeventiende eeuw was op deze plaats een scheepswerf actief. In 1880 neemt scheepstimmermanknecht Albert Wolthuis de werf aan het Kleinemeersterdiep over. Nog drie generaties Wolthuis zouden volgen. In de dertiger

sloop bedreigd. De 'Koelenbrug', die dateert uit de jaren twintig is te klein geworden voor de steeds groter wordende landbouwwerktuigen van de nabijgelegen boerderijen. De gemeente Noordenveld heeft een sloopvergunning voor de brug verstrekt aan de eigenaar, de Landinrichting Roden-Norg. Uit Europese fondsen is € 150.000,- beschikbaar gesteld voor de sloop en nieuwbouw van de brug. Hoewel de brug met bijbehorende brugwachterswoning op de provinciale monumenten-

gashouder een vestzaktheater onder te brengen. Bij de gemeente Hardenberg en de Provincie Overijssel werd een subsidieverzoek ingediend om de kosten te dekken voor een haalbaarheidsonderzoek. Aangezien de provincie Overijssel in 2001 een stimuleringsprogramma 'Reanimatie Industrieel Erfgoed Overijssel' had gestart, kon het gashouderproject in Dedemsvaart in aanmerking komen als voorbeeldproject. Op de presentatie van 15 februari werd op ludieke wijze de start gegeven voor het haalbaarheidsproject met een theatervoorstelling door de theatergroep Venividi.

Havelterberg: Op de Havelterberg bij Steenwijk werd in 1907 een waterpompstation gebouwd, ten behoeve van de watervoorziening van het nabijgelegen Steenwijk. Via stoomkracht werd het drinkwater omhooggepompt uit de Havelterberg. Van het oorspronkelijke complex is door modernisering in de loop der jaren weinig overgebleven. Alleen het woonhuisje van de machinist (het 'stokershuisje') bleef gespaard. De huidige eigenaar, de waterleiding Maatschappij Overijssel(WMO) heeft het stokershuisje aan de Zwarte Weg verkocht aan natuurfotograaf Flip de Nooijer uit Havelte. De fotograaf zal het huisje na de renovatie inrichten als fotostudio. Het stokershuisje is genomineerd voor plaatsing op de provinciale monumentenlijst.

Kampen: De provincie Overijssel heeft kritiek geuit op de bouwplannen voor het voormalige fabrieksterrein van de Fa. Berk-Kampen, gelegen ten noorden van de oude stadskern aan de rivier de IJssel. Op het fabrieksterrein staan een aantal cultuurhistorisch waardevolle fabrieksgebouwen uit het begin van de twintigste eeuw. Het complex is een herinnering aan de ooit voor Kampen zo belangrijke emaillefabriek van de Fa. Berk. Het bedrijf, dat vooral potten en pannen voor de huishouding fabriceert, is sinds enige jaren verhuisd naar een andere locatie. Op het terrein bevinden zich nog de voormalige directeurswoning, het entreegebouw met fabriekspoort uit de dertiger jaren, een productiegebouw met ingebouwde fabriekswatertoren en enkele productiehallen. Een deel van de gebouwen is als ateliersruimte bij kunstenaars in gebruik, maar de meeste gebouwen staan leeg en zijn inmiddels voor een deel door brand aangetast. Voor het fabrieks-

Sappemeer: scheepswerf Wolthuis.

jaren van de twintigste eeuw ging de werf failliet en werd openbaar verkocht. Daarna hield de werf zich uitsluitend bezig met de reparatie, verlenging en onderhoud van binnenvaartschepen. In 1984 kwam tijdens het bewind van de vierde generatie Wolthuis een einde aan de bedrijfsactiviteiten, mede omdat door het dichtslibben van het Oude Winschoterdiep de schepen de werf nauwelijks meer konden bereiken. In 1985 kreeg de scheepswerf met helling, woonhuis en werkplaats een museale bestemming. Eind jaren negentig besloot eigenaar Roel Wolthuis de werf weer in gebruik te nemen voor het herstel van historische schepen uit de veenkoloniën. De historische scheepswerf krijgt nu een functie als opleidingscentrum voor leerling-glassers, ijzerwerkers en schilders. Een permanente expositie over de scheepsbouw in Hoogezand-Sappemeer zal deel gaan uitmaken van de historische scheepswerf.

DRENTHE

Huis ter Heide: de ijzeren ophaalbrug over de Norgervaart bij Huis ter Heide, ten noordwesten van Assen, wordt met

lijst staat, blijkt dit geen belemmering te zijn voor de sloop. Tegen de sloopvergunning is bezwaar aangetekend door inwoners van de buurtschap en het kerspel Norg, een lokale oudheidkundige vereniging.

OVERIJSEL

Dedemsvaart: op 15 februari j.l. vond de presentatie plaats van een haalbaarheidsonderzoek naar een nieuwe bestemming voor de voormalige gashouder van Dedemsvaart. Deze gashouder is in 1932 gebouwd in opdracht van het gemeentelijk gasbedrijf te Hoozeveen. De gashouder is van het telescopische type en is het enig overgebleven exemplaar van dit type in Nederland. Toen dit unieke industriële object eind jaren tachtig dreigde te verdwijnen, is een behoudsactie gestart door het GIAG en de Historische Vereniging Avereest (HVA). De behoudactie lukte, de gashouder bleef, maar wat moest er mee gebeuren? Om een passende bestemming te vinden voor de gashouder, werd door het GIAG en de HVA een nieuwe Stichting Gashouder opgericht. De stichting opperde het plan om in de

Kampen: 'Berk', entree kantoor.

terrein ontwikkelt het bouwbedrijf Mateboer een plan voor nieuwbouw van woningen, waarbij de locatie aan de IJssel natuurlijk zeer in trek is bij gegadigden. In de oorspronkelijke plannen zouden de Berkgebouwen gesloopt worden, maar de provincie heeft aangedrongen op handhaving van enkele markante bedrijfs panden. Om de plannen in deze zin bij te stellen is nu het Rotterdamse stedenbouwkundige adviesbureau Kuiper en Compagnons ingeschakeld, die eerder al in kampen op verzoek van de gemeente een herinrichtingsplan maakten voor het reconstrueren van de gedempte Buitenhaven.

GELDERLAND

Geldermalsen: in november 2001 zijn enkele industriële objecten in de gemeente Geldermalsen op de rijksmonumentenlijst geplaatst. Het belangrijkste object is het uit 1884 daterende monumentale spoorwegstation van Geldermalsen. Het eilandstation met de indrukwekkende gietijzeren overkapping werd gebouwd nadat de Betuwelijn werd aangelegd en Geldermalsen een kruisingsstation werd. In 1885 werd het station aan beide zijden voorzien van een ijzeren luchtbrug die het stationseiland toegankelijk maakte. De luchtbrug aan de Deilse zijde is nog steeds aanwezig. Ook de stalen spoorwegbrug over de Linge uit 1940 is beschermd, evenals de gemalen van de polders Tricht en Buurmalsen en het oude stoomgemaal 'de Oude Horn' bij Acquoy, dat nu in gebruik is als glasblazersatelier. Een uniek beschermd monument is de spoorwegbrug in de spoorlijn Geldermalsen-Dordrecht, de z.g. Kraanbrug. Van dit type brug, een ijzeren brug die bij het opendraaien

oprijzwenkt, is in Nederland alleen nog een exemplaar als voetgangersbrug aanwezig in de vestingwallen van Naarden. De kraanbrug bij Geldermalsen is gebouwd in de Diefdijk, en maakte deel uit van de verdedigingswerken in de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

NOORD-HOLLAND

Castricum: enkele gebouwen van het psychiatrisch ziekenhuis 'Duin en Bosch' bij Castricum zijn in oktober 2001 op de rijksmonumentenlijst geplaatst. Een van de meest markante gebouwen van het complex is de watertoren, die in 1908 werd ontworpen door ir. J. Scholten, hoofdingenieur van de provinciale waterleidingmaatschappij Noord-Holland. Via machines in het bijbehorende ketelgebouw werd duinwater opgepompt, dat werd ontdaan van opgeloste stoffen in een waterkelder. Eind jaren zeventig werd de watertoren buiten bedrijf gesteld. Een sloopdreiging werd afgewend mede op verzoek van Luchthaven Schiphol, omdat de watertoren een markant bakenvormt voor piloten.

Geldermalsen/Diefdijk: kraanbrug.

NOORD-BRABANT

Andel: de 'Wilhelminasluis' bij Andel (gem. Woudrichem) is door het ministerie van WVC op de rijksmonumentenlijst geplaatst. De schutsluis werd in 1897 gebouwd in het kader van de verbeteringswerken aan de Bergsche Maas. Volgens het ministerie heeft de schutsluis grootte cultuurhistorische waarde, vanwege het feit dat de sluis een van de weinige sluisen is die gebouwd is volgens het type waaierpluissluis. Deze naam is ontleend aan de wijze waarop de sluisdeuren worden geopend. Het bouwwerk verkeert nog in goede staat. Bij de sluis staat een natuurstenen

gedenkteken, dat in 1904 door koningin Wilhelmina werd onthuld ter gelegenheid van de voltooiing van de Maaswerken. Het monument is vormgegeven in Jugendstijl. De eigenaar van het sluiscomplex, Rijkswaterstaat afd. Merwede en Maas heeft bezwaar aangetekend tegen het besluit om de sluis op de rijksmonumentenlijst te plaatsen. Overigens maakt dit bezwaarschrift weinig kans, omdat het te laat is ingediend.

Budel-Dorplein: een twaalftal woonhuizen en andere gebouwen in de fabrieks-nederzetting Budel-Dorplein (gem. Cranendonck) zijn op de rijksmonumentenlijst geplaatst. Budel-Dorplein is tussen 1893 en 1926 gebouwd in opdracht van de uit België afkomstige gebroeders Dor, die op deze plaats in de Kempen een zinkfabriek vestigden. Budel-Dorplein, dat uiteindelijk ca. 600 woonhuizen en overige gebouwen zou omvatten, is een voor Nederlandse begrippen uniek en gaaf voorbeeld van een planmatig gestichte particuliere fabrieks-nederzetting. De nu aangewe-

zen monumenten bevinden zich in de historische kern van het dorp, bij de ingang van de zinkfabriek. Tot de selectie behoren enkele vrijstaande arbeiderswoningen, opgetrokken in de typische Waalse bouwstijl, de z.g. 'Witte villa', woonplaats van de fabrieksdirecteur, het centrale gemeenschapshuis 'de Cantine' en het fabrieksgevangenisje.

Eindhoven: voor het immense fabrieksterrein 'Strijp' van Philips in Eindhoven worden ambitieuze stedenbouwkundige plannen ontwikkeld. De bekende stedenbouwkundige Riek Bakker, jaren geleden

Budel-Dorplein: fabriekswoonwijk.

verantwoordelijk voor de herontwikkeling van de 'Kop van Zuid', heeft begin dit jaar een masterplan gepresenteerd voor 'Park Strijp', waar een nieuwe woonwijk van 27 ha. groot zal verrijzen. De in het gebied aanwezige industriële architectuur blijft gerespecteerd: vijf fabrieksgebouwen van Philips zullen in de woonwijk worden geïntegreerd en een nieuwe functie krijgen. Het gaat hier om de drie langwerpige betonnen productiehallen uit de jaren twintig, het Veemgebouw en het z.g. 'Klokgebouw', alle inmiddels rijksmonument.

Op het fabrieksterrein werken nu nog zo'n 4.000 Philipswerknemers. De Philips-directie heeft besloten de bedrijfsdelen in 'Strijp' te verplaatsen naar twee andere locaties in Eindhoven: de high-techcampus en het vredeoordcomplex aan de Boschdijk. Het nieuwe 'Park Strijp' moet de binnenstad van Eindhoven nieuwe impulsen geven en de leefbaarheid in de binnenstad verhogen. De schaal van het masterplan 'Strijp' maakt dit plan tot een voor Nederlandse begrippen uniek project wat betreft omvang. Tot de Philips-gebouwen die moeten wijken voor de nieuwe woonwijk behoort het natuurkundige laboratorium uit de jaren vijftig. Dit complex heeft niet zozeer bouwkundige maar wel geschiedkundige waarde: in het laboratorium werd de eerste draadloze verbinding met Nederlands-Indië tot stand gebracht en kwamen tal van beroemde geleerden en uitvinders bijeen, waaronder Einstein. Ook de gemeente is van mening dat het natuurkundig laboratorium niet gehandhaafd kan blijven in het masterplan.

LIMBURG

Gennep: eind 2001 is het fabrieksgebouw van de voormalige mouterij 'Aurora' in Gennep gesloopt. Het markante in baksteen opgetrokken fabrieksgebouw van vijf verdiepingen werd in 1899 gebouwd naast het spoor-

wegemplacement van de inmiddels verdwenen Noord-Brabantsch Duitse Spoorweg Maatschappij. Op de plaats van het fabrieksgebouw worden appartementen gebouwd. Alleen het naast de fabriek gelegen monumentale woonhuis van de stichter van de moutfabriek, S. Mickina is bewaard gebleven.

Buitenland

DUITSLAND

De Erasmusprijs 2002 is toegekend aan het Duitse fotografenpaar Bernd (70) en Hilla (67) Becher. Het echtpaar krijgt de culturele onderscheiding vanwege hun grote verdiensten op het gebied van de nieuwe, registrerende fotografie als kunstvorm. De Erasmusprijs, waaraan een prijs van € 150.000,- is verbonden, wordt jaarlijks toegekend aan een persoon of instelling die een belangrijke rol heeft gespeeld op cultureel, sociaal of sociaal-wetenschappelijk terrein in Europa.

Hochofen, Youngstown, Ohio, USA, 1981.

De prijs wordt in het najaar uitgereikt in het koninklijk paleis te Amsterdam. Het echtpaar Becher heeft zich vanaf de jaren vijftig toegelegd op de industriële, documentaire fotografie. In een tijdvak dat het begrip 'industriële erfgoed' nog nauwelijks bestond, fotografeerden de Bechers duizenden mijnschachten, gashouders, watertorens en fabrieksgebouwen in Europa en in Amerika.

De fotodocumentaires bestaan uit reeksen foto's die de industriële architectuur en constructies vanuit verschillende perspectieven vastleggen. De Bechers hebben met hun werk een indrukwekkend fotografisch overzicht opgebouwd van industrieel erfgoed, vele van de door hen gefotografeerde objecten zijn inmiddels verdwenen. Het werk van de Bechers was te zien op vele exposities in en buiten Europa. Ze namen deel aan de Documenta in Kassel en aan de Sao Paulo Biennale in 1977. In 1991 wonnen zij de Gouden Leeuw op de Biennale in Venetië. Bernd en Hilla Becher gaven beiden les aan de school voor Beeldende Kunsten in Hamburg. Bernd werd in 1976 hoogleraar fotografie aan de kunstacademie in Düsseldorf. De Bechers zijn nu gepensioneerd, maar nog steeds actief als fotograaf. In het najaar van 2002 zal een overzichtstentoonstelling van het fotografisch werk van de Bechers te zien zijn in het Stedelijk Museum te Amsterdam.

BELGIË

Het websiteadres van de Vlaamse vereniging voor Industriële Archeologie (VVIA) is per januari 2002 verhuisd naar: www.vvia.be. Een aantal onderdelen van de website is aangepast, of wordt nog uitgebouwd. De website zal het komende jaar worden aangevuld met achtergrondinformatie over industriële monumenten in Vlaanderen. In de loop van 2002 zal een nieuwe website over industrieel erfgoed in België worden opgestart onder de naam www.industrieelerfgoed.be. Het e-mailadres van de VVIA is verandert in: info@vvia.be

Op zaterdag 25 mei 2002 organiseert de VVIA in Antwerpen de jaarlijkse Vlaams-Nederlandse Ontmoetingsdag voor Industriële Archeologie. Het thema dit jaar is 'het industrieel en technisch erfgoed van de 20e eeuw'. Meer informatie hierover is te vinden op de website.

Bedrijf in beeld

Eten en
drinken met
Industrieel
Erfgoed

Cultureel Culinair Warenhuis 'Winkel van Sinkel', Utrecht

Oude prent: interieur.

Foto interieur: Edwin
Walvisch fotografie,
Haarlem.

Michael Anton Sinkel (1745-1848) is de eerste detailhandelondernemer in Nederland geweest die al vanaf 1822 nieuwe commerciële technieken gebruikte voor zijn 'winkelpaleizen' in Amsterdam, Leeuwarden, Rotterdam, Leiden en Utrecht. Met de sloop van een oud gasthuis aan de Oude Gracht in Utrecht startte hij zijn nieuwbouw in neo-classicistische stijl, met op de begane grond vier kolossale gietijzeren karayatiden, in Engeland vervaardigd. De architect van dit winkelpaleis was Pieter Adams (1778-1846).

De 'Winkel van Sinkel' opende zijn poorten in 1839. De witgepleisterde voorgevel is tot op heden in de oorspronkelijke staat gebleven. In 1898 werd het winkelpand verkocht aan de bankiersfirma 'Vlaer en Kol'. Het interieur werd grondig verbouwd, maar de meeste karakteristieke onderdelen werden in stand gehouden. De Firma Vlaer en Kol fuseerde in 1967 met het bankiershuis Pierson, welke in 1977 opging in de AMRO-bank. Na de fusie van de Amro met de ABN werd het pand als bankgebouw overbodig. Na enkele jaren

van leegstand kreeg het gebouw na een nieuwe restauratie van het interieur in 1996 de huidige bestemming als cultureel culinair warenhuis. De huidige eigenaar koestert niet alleen in naam de oorspronkelijke functie van het gebouw, maar heeft ook het echtpaar Sinkel met een tweetal portretschilderijen een prominente plaats gegeven bij de entree.

Het grand-restaurant is van maandag t/m zondag geopend van 11.00-22.00 uur en op zaterdag tot 23.30, de keuken is geopend tot 22.00 uur. In een van de werfkelders aan de Oude Gracht is ook een nachtrestaurant. Maandelijks worden diverse culturele activiteiten georganiseerd, met als speerpunt drie internationale festivals: het Holland Festival Oude Muziek, Het Nederlands Filmfestival en Springdance.
Oude Gracht 158, 3511 AZ Utrecht,
tel. (030) 230 30 30
E-mail: info@dewinkelvansinkel.nl

COLOFON

Industria

Nieuwsbulletin van de 60 bij de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties. Het nieuwsbulletin verschijnt vijfmaal per jaar.

'Industria' komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Cultuurfonds en de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

Redactie-adres:

'Industria', p/a M.N.M. Overbeek (samensteller), Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle.
E-mail: industria@dolfijn.nl

Kopij voor Industria 2002 nr. 2 s.v.p. toezenden aan de redactie uiterlijk 1-4-2002.

Secretariaatsadres:

CIME (Centrum voor Industrieel en Mobiel Erfgoed), Postbus 92023, 1090 AA Amsterdam, tel. (020) 528 92 43
E-mail: fien@cime.nl

internet: www.industrieel-erfgoed.nl

Abonnementsopgave:

door overmaking van € 16,- voor de jaargang 2002 op postbankrekening 132802 ten name van Stichting FIEN-Industria, Kruithuisstraat 23, 1018 WJ Amsterdam
Vormgeving:
Pinxit, Amsterdam.